

Prof., akad. mal.

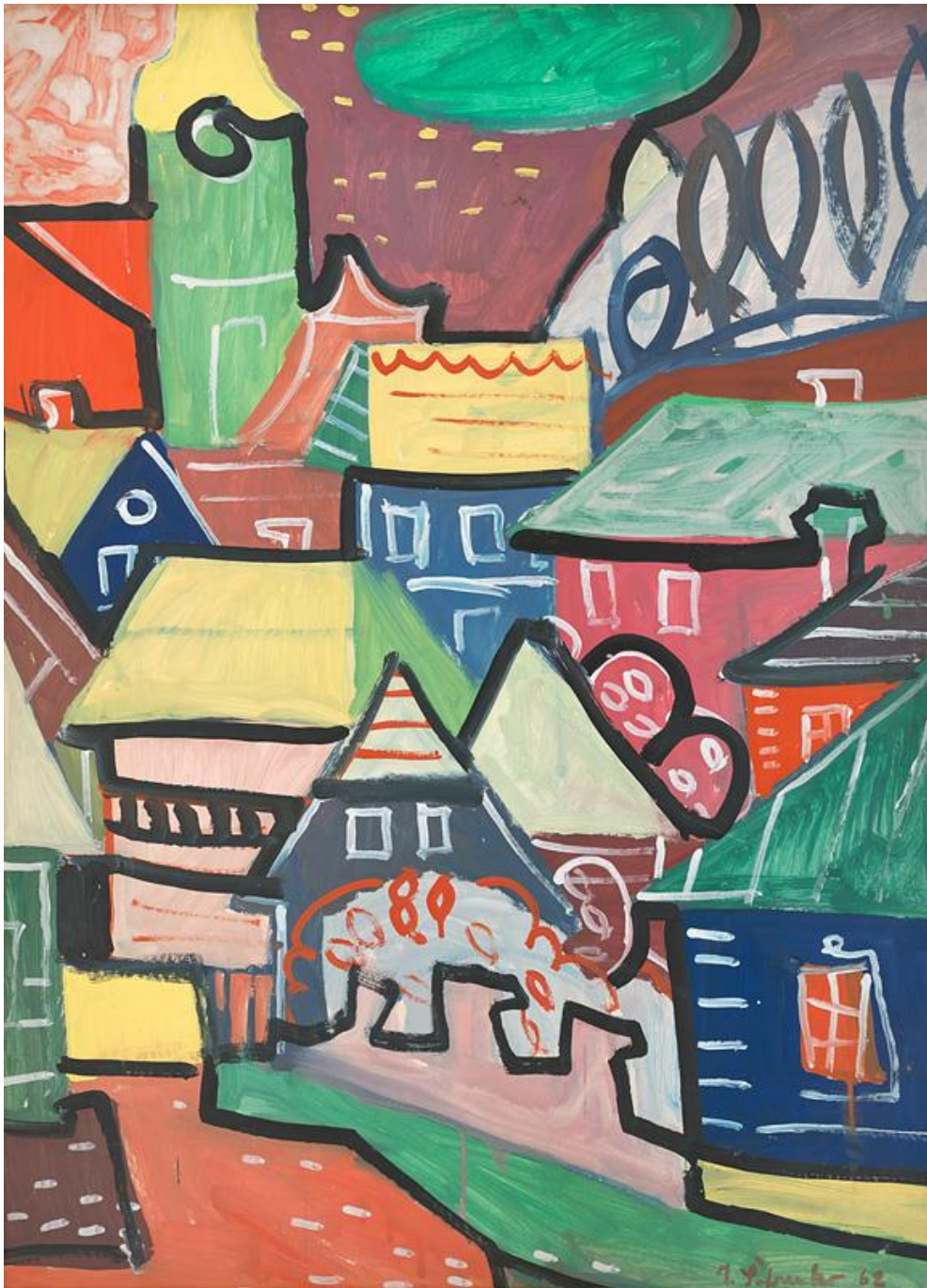
Ivan Nestor Šafranko

Ivan Nestor Šafranko

26. máj 1931, Turja Paseka – 1. november 2020, Prešov

Prof. Ivan Nestor Šafranko, akad. maliar, umelec a pedagóg bol jedným z najoriginálnejších predstaviteľov maliarstva druhej polovice 20. storočia na východnom Slovensku. Narodil sa v roku 1931 v Turej Paseke na Podkarpatskej Rusi do učiteľskej rodiny. Jeho všestranný talent sa prejavil už v detstve, keď sa okrem výtvarného umenia venoval ako samouk i hudbe. Už v mladosti poznal výtvarné práce Jozefa Bokšaya (1891 – 1975) a Vojtecha Erdélyiho (1891 – 1955), ktorí navštevovali jeho rodinu.¹ Maturoval v roku 1951 na gymnáziu v Humennom. V rokoch 1951 – 1954 študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave u Ladislava Čemického (1909 – 2000) a Jána Želibského (1907 – 1997). V rokoch 1954 – 1957 sa vzdelával na Akadémii výtvarných umení v Prahe u prof. Karla Mináře (1901 – 1973). Po ukončení štúdií pôsobil ako odborný asistent Pedagogického inštitútu v Košiciach a Prešove. Dlhé roky vyučoval maľbu na Katedre výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Prešove. Bol členom Zväzu slovenských výtvarných umelcov, spoluzakladateľom a prvým predsedom spoločnosti Andyho Warhola. V roku 2004 mu bola udelená Cena Andyho Warhola za prínos pre výtvarné umenie. Vystavoval v Prešove, Košiciach, Bratislave, Prahe, Užhorode, Varšave, Krosne, Miškolci, Sofii, Cottbuse, Rzeszówe, Grazi, Paríži, Havane, atď. Zúčastnil sa na viacerých medzinárodných plenéroch, napr. v Soline, Cottbuse, atď.

¹ Bokšay a Erdélyi navštevovali Šafrankovho otca, ktorý bol učiteľom a amatérskym maliarom. Šafranko im ako dieťa rád nosil maliarske stojany. ŠTEPÁN, Petr: *O autorovi I*. Dostupné na internete: <<http://www.safranko.sk/#/>>[2021-4-7].

Z Gelnice, tempera, papier, 1959
Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

Výtvarná tvorba I. N. Šafranka

Ivan Nestor Šafranko patrí k tým umelcom, ktorí tvorili priebežne počas celého života. Zákonite sa jeho bohaté dielo stalo komplexným odrazom ním vnímaných premien okolitej spoločnosti i vlastného súkromia. Podobne aj výtvarné poňatie jeho diel prechádzalo zmenami akoby v oblúku – od jadrnej a drsnej maľby, cez farebné akcenty s dekoratívnym významom, až po deformáciu a koloristický rozpor. Vo výtvarnej tvorbe sa venoval maľbe (komornej i monumentálnej), kresbe, grafike, ilustrácii, sochárstvu, keramike, smaltu, textilu (tapisérie).

Pierot, kombinovaná technika, lepenka
Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

Témy

Figurálna kompozícia a portrét, zátišie, krajina – hlavné okruhy výtvarných preferencií majstra Šafranka. Silnú odozvu v jeho tvorbe našli podnety domoviny, miestnej kultúry, tradícií, religiozity v podobne farieb, tvarov a vnútorných obsahov. Významnú úlohu zohrali kresťanské motívy (napr. diela *Matka Božia s dieťaťom*, *Ikony*, *Ikonoostas*) doplnené často o prvky lettrizmu s východiskami v ikonopisectve.

Zátišia komponované z predmetov každodennej potreby vynikajú živosťou a originalitou spracovania.

V krajinárskej tvorbe sa nebojí ukázať krajinu bez akýchkoľvek romantických vízií, čo mu umožňuje sprostredkovať neznáme alebo nechcené pravdy o prírodnom a mestskom prostredí súčasného človeka.

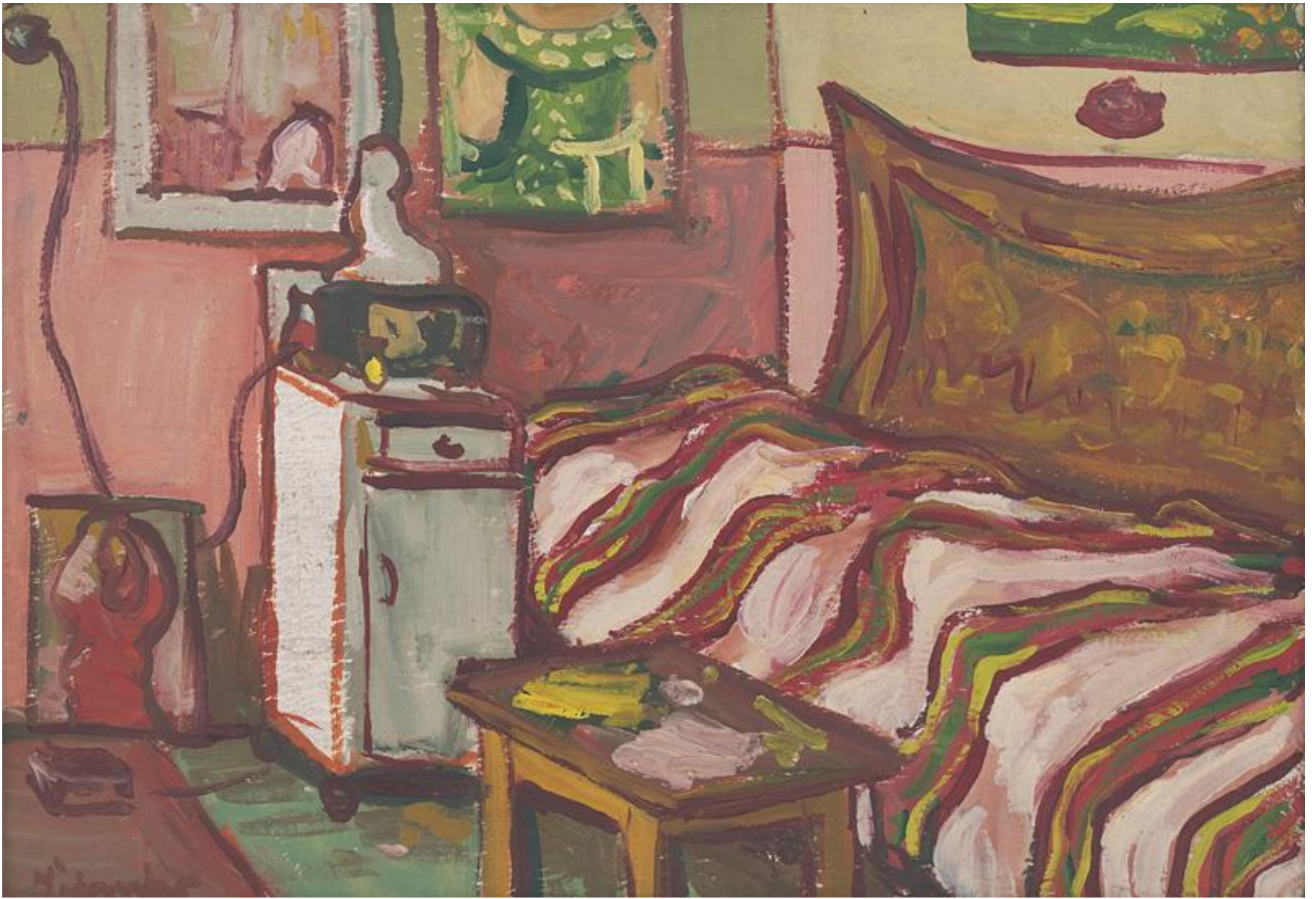
Hlava, linorez, biely papier, 1965
Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

Priekopník

V rámci východného Slovenska bol Šafranko priekopníkom v zavádzaní moderných výtvarných postupov a trendov. Umelec využíval asambláž, často tvoril z priemyselného, nájdeného odpadu (*Meditácia*, 1965). Nachádzame u neho postupy nového realizmu, novej vecnosti, objet trouvé, junk art, bad painting, „...Šafranka možno považovať za prvého východoslovenského tvorca abstraktných obrazov druhej polovice dvadsiateho storočia.“² Jeho abstrakcia je často na plátnach doplnená figúrou. Tá sa stáva pre autora rozhodujúcou. Šafrankova suverenita v tvorbe subjektívneho portrétu ho priradila k predstaviteľom novej figurácie – hnutiu 60. rokov, v ktorom umelci oživilí záujem o ľudskú bytosť. Šafranko ako prvý na východnom Slovensku experimentoval s tvorbou v štýle ready made a skúšal techniku dripping, pri ktorej farbu na plátno nanášal liatím, fľkaním a kropením. Do svojich diel vkladal prvky lettrizmu a koláže. Inšpiroval ho fauvizmus a expresionizmus. Typickým sa preňho stali humor, irónia a karikatúrne zveličenie pretavené do umeleckých diel (napr. *Rozhovor s brigádnikmi*).

² ŠTEPÁN, Petr: *O autorovi I*. Dostupné na internete: <<http://www.safranko.sk/#/>>[2021-4-7].

Z ateliéru, olej, lepenka, 1969
Zo zbierok Šariškej galérie v Prešove

Vývoj tvorby

Už diela Šafrankovho raného realisticko-expressionistického obdobia (zhruba do roku 1962) poukazovali na tvorivosť výrazne temperamentnú, ktorá sa odrážala v kontrastnej farebnej schéme a hutnom nánose farbiva štrukturalizovanom štetcom. Pohyby umelcových rúk boli natoľko uvoľnené, až prešli k hraniciam gestickej maľby, automatizmu. Majster budoval obrazový priestor suverénne, s istotou narábal s tvarmi i farebnou sústavou. „*Jeho obrazy tohto obdobia sa radia k smeru súčasného slovenského maliarstva, ktorý zdôrazňuje výraz, dramatickosť farby a tvaru, syntézu fauvistických a expresívnych momentov, ale zároveň cit pre výtvarnosť, ktorá stavia na intenzite tvarovej a farebnej predstavy a sústreďuje sa na pôsobivosť výtvarnej reči.*“³ Autor sa v týchto rokoch venoval hlavne motívom mestskej veduty.

Začiatkom 60. rokov Šafranko smeruje k uchopeniu klasických tém slovenského umenia novým, pôsobivejším výtvarným výrazom a netradičným pretváraním plôch, ktoré aktivizujú cez svetlo a štruktúru povrch diela (vlepovanie, vrstvenie, kombinácie povrchov rôznej akosti).⁴ Spod jeho rúk vychádzajú audiovizuálne objekty (*Hracia skrinka*, 1965). Tvorba objektov sa u Šafranka objavuje až do 90. rokov, pričom autor nestráca nič zo svojej invenčnosti – tvorí diela s využitím vody, svetla, živých rastlín (napr. *Domáci oltár*, 1990).

³ HREBÍČKOVÁ, Marta: *O autorovi II*. Dostupné na internete: <<http://www.safranko.sk/#/>>[2021-7-4].

⁴ Šafranko sa v týchto rokoch konfrontuje so slovenskou modernou, napr. Ľudovítom Fullom (1902 – 1980). Ibidem.

Predavačka kvetov, olej, lepenka, 1979
Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

Práčky, olej, lepenka, 1979
Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

V nasledujúcom období sa Šafrankova pozornosť upriamila na figurálne kompozície prevedené v intenciách abstraktného výtvarného prejavu. V 80. rokoch preferuje civilistické zobrazenia bez žánrového podtónu – skupiny ľudí v dopravných prostriedkoch, pri nákupoch, tanci či pri práci. Tieto scény vníma len ako zoskúpenia nekonkrétnych ľudských tvarov v určitom vzťahu a priestore.⁵

Šafrankova neskorá tvorba je charakteristická obsahom protikladov – rozpor medzi vonkajšou formálnou a vnútornou obsahovou drámou malieb. Opäť sa prinavracia k realisticko-expresívnej tvorivosti, ktorú pretavuje do figurálnych kompozícií, krajín, portrétov, zátiší. Zachoval si pastóznosť a štrukturálnosť nánosov, no teraz jeho práce charakterizuje väčšia farebná decentnosť. Vrstvením farebnej hmoty objavoval nové vnútorné i vonkajšie vzťahy. Po celý čas vychádzal z aktuálnych výrazových prostriedkov, čím jeho výtvarné práce nestrácali na sviežosti formálnej i obsahovej ani s pribúdajúcim vekom majstra. Vynaliezavosť a kreativita, neutíchajúca túžba pátrať a cielená konfrontácia vlastných výtvorov k tomu len prispeli.⁶

V oblasti sochárskej tvorby a diel monumentálno-dekoratívneho charakteru sa Šafranko pridržal hodnôt vyznávaných v rámci vlastného výtvarného názoru – cit pre pevnosť formy, odvážna farebnosť. Vytvoril napríklad diela pre SOU Michalovce, MŠ Michalovce, Košice, Prešov či Humenné.

⁵ HREBÍČKOVÁ, Marta: *O autorovi II*. Dostupné na internete: <<http://www.safranko.sk/#/>>[2021-7-4].

⁶ Ibidem.

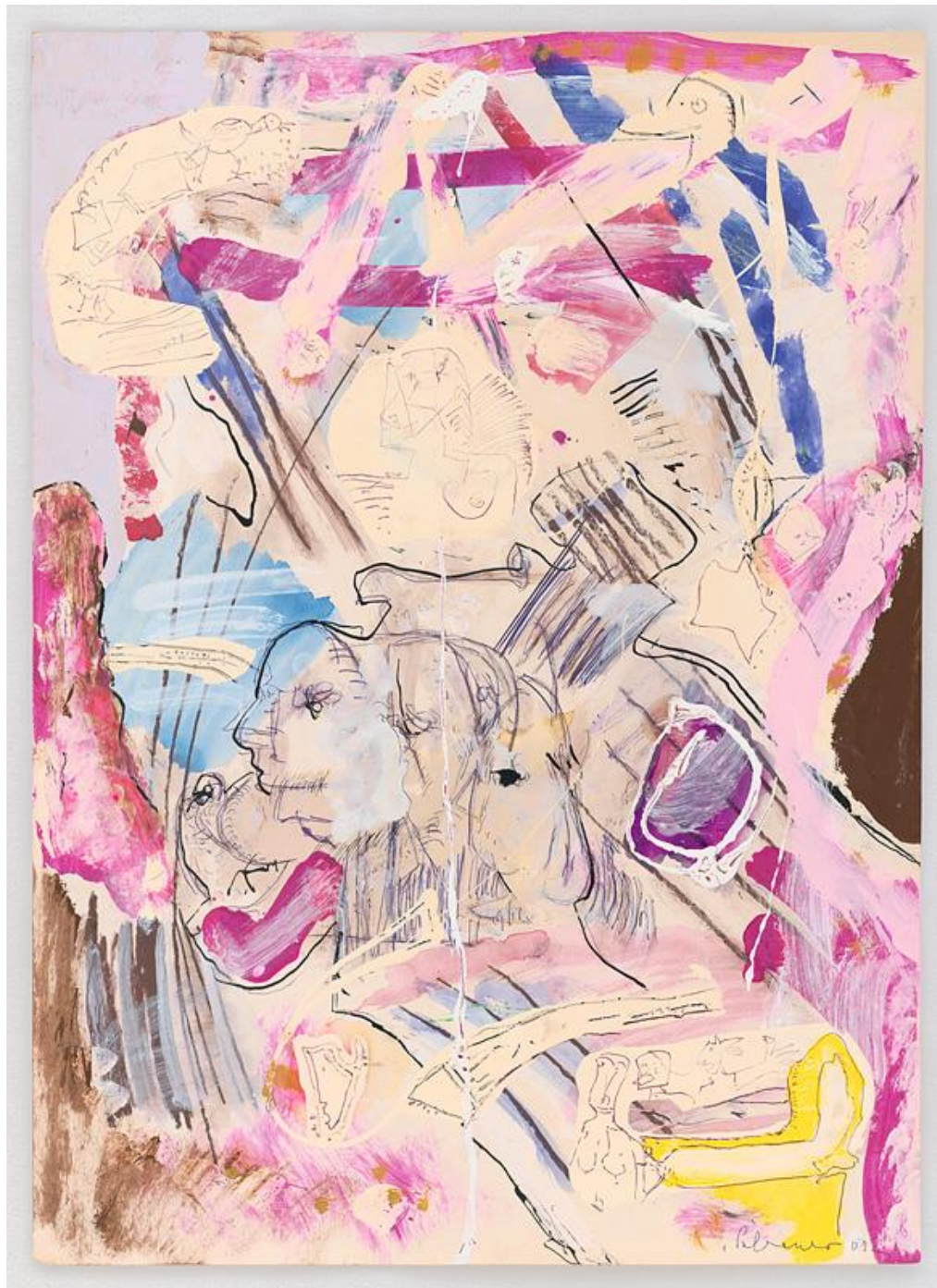
Portrét v ružovom, olej, sololit, 1984
Zo zbierok Vihorlatského múzea v Humennom

Okuliare, olej na sololite, 1991

Zo zbierok Vihorlatského múzea v Humennom

Odhodlanie, kombinované maliarske
techniky, kladivkový papier, 2009
Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

Zdroje:

Dušenková, Eva – Mešša, Viliam: *Ivan Šafranko*. Prešov 1979.

Grešlík, Vladislav: *Z tvorby pedagógov Katedry výtvarnej výchovy*. Prešov 1982.

HAŠČÁKOVÁ-VIZDÁLOVÁ, Gabriela: *Profily. Stručný prehľad výtvarných umelcov pôsobiacich na východnom Slovensku od roku 1900 po súčasnosť*. Košice 1982.

HREBÍČKOVÁ, Marta: *Prešovskí jubilanti*. Prešov 2001.

JANČI, Zdenek: *Výstava z tvorby členov Katedry výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Prešove*. Prešov 1977.

NEZNÁMY AUTOR: *Šafranko*. Košice 1981.

Dostupné na internete:

HREBÍČKOVÁ, Marta: *O autorovi II*. Dostupné na internete: <<http://www.safranko.sk/#/>>[2021-7-4].

NEZNÁMY AUTOR: Prof. Ivan Nestor Šafranko. <<https://sarisskagaleria.sk/autori/prof-ivan-nestor-safranko/>>[2021-05-21].

NITKULINCOVÁ, Andrea: *Ivan Šafranko: "Bol som provokatér a som ním doteraz"*. Dostupné na internete:

<<https://kosice.korzar.sme.sk/c/4400325/ivan-safranko-bol-som-provokater-a-som-nim-doteraz.html?ref=av-left>>[2021-05-21].

ŠTEPÁN, Petr: *O autorovi I*. Dostupné na internete: <<http://www.safranko.sk/#/>>[2021-7-4].

Text: Mgr. Dana Kataniková
Fotografie: Vihorlatské múzeum v Humennom a Šarišská galéria v Prešove
Dielo na začiatku prezentácie: *Autoportrét*, olej, kartón, 1983. Zo zbierok Šarišskej galérie v Prešove

Vihorlatské múzeum v Humennom
2021

www.muzeumhumenne.sk

